

Türkiye’de İl Kavramı ve Potansiyel İl Adayları: Coğrafi Bir Bakış Açısı

The Concept of Provinces and Potential Provincial Candidates in Türkiye: A Geographical Perspective

Hakan BOSTAN

Dr., Bağımsız Araştırmacı,
akadem118@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0001-9376-0591>

Makale Başvuru Tarihi: 24.10.2024

Makale Kabul Tarihi: 24.06.2025

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ÖZET

Anahtar Kelimeler:

İdari Coğrafya,

İdari Teşkilat,

İdare,

İl,

Türkiye,

Bu çalışmada ilçelerin; nüfusu, yüzölçümü, nüfus yoğunluğu, sosyo-ekonomik gelişmişliği, ilçelerin il merkezine olan uzaklığı faktörleri incelenmiştir. Ayrıca kamu hizmetlerinden vatandaşların daha etkin faydalanması amacıyla il olması değerlendirilen ilçeler tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında, Türkiye’de bulunan toplam 922 ilçeden Büyükşehir Belediyelerin kurulduğu 30 ilin metropol alanı durumundaki 130 merkez ilçesi hariç 792 ilçe belli kriterlere göre değerlendirilmiştir. Tespit edilen tüm kriterler bir arada değerlendirilerek sonuca ulaşılmıştır. Toplam 34 ilçenin il olma potansiyelinin yüksek olduğu değerlendirilmiş ve il yapılmasının uygun olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ülkeler, idari açıdan alt birimlere ayrılarak yönetilmektedir. Türkiye’nin idari teşkilatı merkezden ve yerinden yönetim olarak ikiye ayrılmaktadır. Türkiye’de, 81 il ve 922 ilçe bulunmaktadır. İllerin kurulması için 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’na göre coğrafi durum, ekonomik şartlar ve kamu hizmetlerinin daha iyi yönetilmesi kriterleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çerçevede, beşerî coğrafyanın alt disiplin dallarından biri olan idari coğrafya, il yapma kriterleri açısından göz önüne alınması gereken önemli bir disiplindir.

ABSTRACT

Keywords:

Administrative
Geography,

Administrative
Organization,

Administration,

Province,

Türkiye,

In this study, the characteristics of districts were assessed, including population, surface area, population density, socio-economic development, and distance to the provincial center. In addition, districts that were proposed as candidates for provincial status were identified in order to enhance citizens' access to public services. In this study, a total of 792 districts out of 922 in Türkiye were assessed based on the previously mentioned criteria, excluding the 130 central districts that serve as the metropolitan areas of 30 metropolitan municipalities. All identified criteria were evaluated together and the conclusion was reached. It was found that 34 districts have high potential to become provinces, and it was concluded that granting them provincial status would be appropriate. Countries are governed by dividing them into administrative subdivisions. Türkiye's administrative structure is divided into two levels: central and local administration. There are 81 provinces and 922 districts in Türkiye. According to Provincial Administration Law No. 5442, the criteria for establishing provinces include geographical conditions, economic factors, and the improved management of public services. In this context, administrative geography, a subfield of human geography, should be considered an essential discipline in evaluating the criteria for granting provincial status.

Önerilen Alıntı (Suggested Citation): BOSTAN, Hakan (2025), “Türkiye’de İl Kavramı ve Potansiyel İl Adayları: Coğrafi Bir Bakış Açısı”, **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi**, S.8(2), ss.468-484, Doi: <https://doi.org/10.33712/mana.1573005>

1. GİRİŞ

İdari coğrafya beşerî coğrafyanın alt disiplin dallarından birisidir. İdari coğrafya; *“ülkelerdeki yönetsel bölünüşe göre ortaya çıkan yönetsel alanların coğrafi esaslar dâhilinde analizini yapmakta ve kamu yönetiminin işleyişteki mekânsal etkilerini araştırmaktadır”* (Koday ve Eren, 2016:98). İdare Arapça, yönetim ise Türkçe kökenli kelimelerdir (Gözler, 2018:9; Güler, 2021:32). İdare *“hem bir beşeri faaliyeti hem de bu faaliyeti yerine getiren kurumsal örgütlenme”* biçimi olarak ifade edilmektedir (Karagel ve Üçeçam Karagel, 2014:11).

Avrupa’da yönetim kavramı *“administration”* sözcüğüyle 14. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. 1680’lerde *“kamu işlerinin yönetimi”*, 1731’de ise *“hükümette yürütme yetkisi”* anlamında kullanılmıştır (Online Etymology Dictionary, 2024). Yapılan bir çalışmada Meccek ve Kocakula Yıldırım (2020:1421) tarafından *“kamu ya da özel ayrımı yapmaksızın bütün örgüt yapıları için geçerli”* olan yönetim kavramı en geniş şekilde şu şekilde tanımlanmıştır.

“Tarihsel koşullar içerisinde kurucu ilkesi ekonomi olan, bu nedenle de yapısal (örgütsel) ve işlevsel (fonksiyonel) türü ayırt etmemeksizin belirli amaçlar doğrultusunda bir araya gelmiş insanların mevcut kaynaklar (emek, girişimci, hammadde, demirbaş, sermaye, bilgi, yer, zaman vd.) ile elde edilecek çıktılar (mal, hizmet, olgu, karar, politika vd.) üzerinde en düşük maliyet ile en uygun fayda dengesini kurmaya ve sürdürmeye çalışan, çoklu güç dengelerinin etkide bulunduğu dinamik bir süreç ve bu süreç içerisindeki eylemler (faaliyetler) ile bunların işbirliği içerisinde, etkin, verimli, uyumlu ve koordineli bir şekilde gerçekleştirildiği organik yapı ve sistemdir.”

Mevzuatta ve literatürde genellikle idare ve idari kelimelerinin tercih edilmesi sebebiyle bu çalışmada da idare ve idari terimlerinin kullanılması tercih edilmiştir. İdare ve idari kelimelerinden birçok bilimsel terim türetilmiştir. Bunlardan birisi de idari coğrafyadır. Ülkelerin yönetilmesinde idari coğrafya disiplininin dikkate alınması kaçınılmazdır. Özçağlar (2015:13) tarafından idari coğrafyanın yönetimdeki yeri ve önemi şöyle ifade edilmektedir;

“Coğrafya içindeki bilim dalları tarafından farklı bakış açılarıyla incelenen yeryüzü, yönetimle ilişkili olarak yönetsel coğrafya (idari coğrafya) tarafından incelenmektedir. Yönetsel coğrafya, devletin ülke toprakları üzerinde örgütlenmesi kapsamında ortaya çıkan yönetsel kademelenmeyi/yönetsel bölünüşü ve bunun coğrafi ortama yansımalarını incelemektedir.”

Türkiye’de idari sınırların tespit edilmesinde, yeni il ve ilçelerin kurulmasında öncelikle faydalanılacak bilim dalı coğrafya ve yönetim bilimlerini de kapsayan idari coğrafya bilimidir: *“Bir yanda coğrafya diğer yanda yönetim kavramlarını, ele aldığı mekân dâhilinde disiplininin gerektirdiği yaklaşımla inceleyen ve sentezleyen idari coğrafya çalışmaları, ülkeler adına büyük önem taşımaktadır. Çünkü her şeyden önce idari taksimata konu olan alan, coğrafi bir mekândır”* (Yaman Kocadağlı, 2024:48).

Dünyada her ülke, topraklarını yönetmek için yönetsel bölümlere veya kademelere ayırmak durumunda kalmıştır. Ülkelerin topraklarının sadece merkezden yönetmeleri çok zordur. Bu yüzden ülkeler: en büyük yönetsel alan olarak eyalet (ABD, Almanya, Hindistan, Avustralya vb.), bölgeler (Birleşik Krallık, Fransa, İtalya, Rusya vb.) ve kantonlar (İsviçre, Bosna Hersek vb.) gibi üst bölümlere ayrılmıştır (Özçağlar, 2015:55-62). Bir ülkenin idare bölümlerine (kademelerine) ayrılmasının temel amacı; *“devlet yönetimini kolaylaştırmak, kamu hizmetlerinin halka kolay, zamanında ve ekonomik şekilde ulaştırılmasını sağlamaktır. Aynı şekilde halkın da bu hizmetlere erişimini kolaylaştırmaktır”* (Dinç ve Ceylan, 2020:68).

Türkiye’de yeni kurulacak il ve ilçelerle ilgili somut kriterler mevcut değildir. Bu konuda sadece 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nun 1’inci maddesinde *“Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından coğrafya durumuna, iktisadi şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere; iller ilçelere ve ilçeler de bucaklara bölünmüştür”*, hükmüne yer verilmektedir. İlgili Kanunun da belirttiği üzere bir il veya ilçenin kurulması için öncelikle coğrafi durum, ekonomik faktörler ve kamu hizmetlerinin sağlıklı yürütülmesi esasları göz önünde bulundurulmalıdır. Kanuni bir gereklilik olarak il ve ilçelerin kurulmasında coğrafi faktörlerin dikkate alınması ve coğrafya biliminden faydalanmak bir gerekliliktir (Akay Ertürk, 2019:133). Ayrıca Özçağlar’ın (2005:24) da belirttiği gibi idari kuruluş çalışmalarında mutlaka coğrafyadan faydalanılmalıdır.

Bu çalışmanın ilgili bölümünde belirtilen literatür araştırmalarında genellikle nüfus ile birlikte, ilçenin il merkezine olan uzaklığı dikkate alınarak benzer çalışmaların gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bu çalışma, beşerî ve iktisadi coğrafi faktörler göz önünde bulundurularak idari coğrafya bakış açısıyla gerçekleştirilmiş

olup belirlenen kriterlerin bir arada değerlendirilerek sonuca ulaşması nedeniyle alana katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Merkezi idare; taşra teşkilatını yönetmek için mülki ayrıma veya taksimata ayrılmıştır. Bu birimler il ve ilçe olarak belirlenmiştir. Türkiye’de 81 il ve 922 ilçe bulunmaktadır. Bu çalışmada; Büyükşehir Belediyelerin kurulduğu 30 ilin metropol alanı durumundaki 130 merkez ilçesi hariç 792 ilçe belli kriterlere göre değerlendirilmiştir. Türkiye’de il olması gereken ilçelerin tespit edilmesi için ilçelerin; nüfusu, yüzölçümleri, nüfus yoğunlukları, ile olan mesafesi, sosyoekonomik gelişmişliği ile illere bağlanacak ilçeler kriter olarak belirlenmiştir. Tespit edilen kriterler bir arada değerlendirilerek toplam 34 ilçenin il olma potansiyelinin yüksek olduğu ve il yapılmasının uygun olacağı sonucuna varılmıştır.

Bu çalışma kapsamında, ikincil veriler araştırmacıların sahip olduğu bilgi ve deneyimler çerçevesinde değerlendirildiğinden bir nitel araştırma yöntemi olarak doküman analizinden faydalanılmıştır. Çalışmada ikincil veriler olarak bu konudaki yayınlardan ve ilgili yasal mevzuattan faydalanılmıştır. Nüfus verileri Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) istatistiklerinden, Türkiye mülki idari bölümleri İçişleri Bakanlığı, il ve ilçelerin yüzölçümleri Harita Genel Müdürlüğü, ilçelerin il merkezine olan uzaklıkları Karayolları Genel Müdürlüğü, ilçelerin soysö-ekonomik gelişmişlikleri Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı raporlarından temin edilmiştir. Tespit edilen veriler tablolar ile sistematik hale getirilmiştir.

2. TÜRKİYE’NİN İDARİ YAPILANMASI

Türkiye’de idari yapılanma, 8 Ekim 1864 tarihli Tuna Vilayet Nizamnamesi ile 7 Kasım 1864 yılında yayınlanan Vilayet Nizamnamesi’ne kadar eyalet, sancak (liva), kaza, nahiye ve karye şeklinde yapılandırılmıştır. Bu iki nizamname ile birlikte vilayet sistemi kabul edilmiş ve taşra örgütlenmesi vilayet, sancak, kaza, nahiye ve köy olarak yapılandırılmıştır (Şahin, 2006; Apan, 2014; Özçağlar, 2015; Bekadze, 2017; Mecek, 2020). 1876 Anayasası ile vilayetler Anayasal statüye kavuşturulmuştur (Ayan, 2014:86).

1921 Anayasası’nın (Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu’nun) 18’inci maddesine göre; “*Türkiye, coğrafi vaziyet ve iktisadi münasebet nokta-i nazarından vilâyetlere, vilâyetler kazalara münkasım olup kazalar da nahiyelerden terekkeb eder*” (Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu, 1921). Bu ilk Anayasa ile görüldüğü gibi livalar kaldırılmıştır (Kartal, 2014:289). 1921 Anayasası’nın 29’uncu maddesine göre ise “*Nahiye bir veya birkaç köyden mürekkep olduğu gibi bir kasaba da bir nahiyedir. Bir veya müteaddid köyün birleşmesinden hâsıl olan nahiyeye Divan, bir kasabanın teşkil ettiği nahiyeye Belde namı verilir*” yerel yönetim birimleri olan kasaba ve belde tanımlanmıştır (Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu, 1921).

1924 sayılı Anayasası’nın (Teşkilâtı Esasiye Kanunu’nun) sadeleştirilmeden önceki 89’uncu maddesi; “*Türkiye coğrafi vaziyet ve iktisadi münasebet noktai nazarından vilâyetlere, vilâyetler kazalara, kazalar nahiyelere münkasımdır ve nahiyeler de kasaba ve köylerden terekkeb eder*” şeklindeyken sadeleştirildikten sonra ise “*Türkiye, coğrafya durumu ve ekonomi ilişkileri bakımından illere, iller ilçelere, ilçeler bucaklara bölünmüştür ve bucaklar da kasaba ve köylerden meydana gelir*” şeklinde düzenlenmiştir (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, 1924; 4695 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanunun Sadeleştirilmesi Hakkında Kanun, 1945:8180). Görüldüğü gibi Türkiye’de “il”, “ilçe” ve “bucak” yönetsel alanları 15 Ocak 1945 yılından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Bu tarihe kadar vilayet, kaza ve nahiye ifadeleri kullanılmıştır. Aslında 1945 yılı kamu yönetiminde gelişmelerin yaşandığı bir yıl olmuştur (Avaner, 2008:600-601);

“1945 yılında kamu yönetimi başlığı altında öne çıkan konulardan bazıları şunlardır: On beş yıl sonra bir devlet yillığı çıkarılmaktadır. Kırkın üzerinde idari yasal düzenleme yapılmış olup, nüfus mülki taksimatı etkiler nitelikte artmaktadır. Umumi müfettişlikler, kamu personeli, idari transfer, rasyonalizasyon ve sıtma mücadelesi temelinde sağlık hizmetleri merkezi yönetimin temel uğraş alanlarıdır. Yerel yönetim alanında en temel düzenleme İller Bankası’nın kurulması olup, muhtarlık sisteminde yapılan düzenleme ve konut politikasının artan önemi diğer önemli konu başlıklarını oluşturmuştur. Ayrıca bu zaman kesitinde yönetim terminolojisinde esaslı değişiklikler yapılmıştır”

Osmanlı İmparatorluğu’nun ilk dönemlerinde bir belediye teşkilatı yapısı mevcut olmayıp, belediye hizmetleri; kadı, vakıflar, loncalar ve mahalle yöneticileri gibi kurumlar tarafından yerine getirilmiştir. İlk başlarda “*Muhassılık Meclisleri*” veya “*Memleket Meclisleri*” (15 Ocak 1849’da Talimatname ile “*Eyalet Meclisleri*”) teşkil edilmiştir. 1826 yılında oluşturulan “*İhtisab (muhtesiplik) Nazırlığı*” makamı kaldırılmış ve yerine “*İntisap Nezareti*” kurulmuştur. 1850 yılında ise “*İhtisap Nezareti*” makamı kaldırılarak belediye görevleri “*Zabtiye Müşiriyeti’ne*” verilmiş ve “*Es’âr Meclisi*” oluşturulmuştur. Uygulamada görülen aksaklıklar

nedeniyle 1852'de yeniden “*İhtisap Nezareti*” kurulmuştur. 16 Ağustos 1855 tarihinde “*Şehremâneti'nin*” (İstanbul Belediyesi'nin) kuruluşuyla birlikte “*İhtisap Nezareti*” kaldırılmıştır. İstanbul Belediyesi'nin kurulması yerel yönetimin ülkedeki ilk örneğini oluşturmuştur. 28 Aralık 1857 tarihli “*Altıncı Daire-i Belediye Nizamati*” ile “*Altıncı Daire-i Belediyesi*” kurulmuştur. 1868 yılında “*Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi*” yayınlanmıştır. 1876 Anayasası'nın (Kânûn-ı Esâsî) 112'nci maddesiyle belediye idaresi ve seçimleri ile esaslarının bir kanunla tespit edileceği belirtilmiştir. 23 Eylül 1293 (1877) tarihinde ise “*Dersaadet Belediye Kanunu*” ile “*Vilâyât Belediye Kanunu*” yayımlanmıştır (İslamoğlu, 2012:194-207; Özmen, 2012:172; Mecek ve Atmaca, 2020:2069).

1864 Vilayet Nizamnamesiyle il genel meclisleri (Vilayet Umumi Meclisleri) oluşturularak yerel yönetim sistemi teşkil edilmiştir (Apan, 2014:80). 1908 yılında İkinci Meşrutiyet ile planlanan ama 13 Mart 1913 (Hicri 1329) tarihli “*İdareî Umumiyeî Vilayat Kanuna Muvakkati (İl Özel İdaresi Kanunu)*” ile yürürlüğe giren “*İlin Genel Yönetimi (İdare-i Umumiye-i Vilâyât)*” ve “*İlin Özel Yönetimi (İdare-i Hususiye-i Vilâyât)*” olarak ikiye ayrılmıştır. Bu kanunla il seviyesinde yerel yönetim kurumu olan İl Özel İdaresi bu kanunla ilk kez ifade edilmiştir (Parlak, 2002; Tuncer, 2016). Türkiye Cumhuriyeti'nin idari bölünüşünü veya ayrımını gerçekleştiren hukuki mevzuat Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Türkiye’de İdari Bölünüşle İlgili Yasal Mevzuat

Anayasa/Kanun/Yönetmelik	Sayısı	Tarihi
Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu (1921 Anayasası)	85	20 Ocak 1337 (M 1921)
Teşkilâtı Esâsiye Kanunu (1924 Anayasası)	491	20 Nisan 1340 (M.1924)
Köy Kanunu	442	18 Mart 1924
Vilâyet İdaresi Kanunu	1426	5 Mayıs 1929
İl İdaresi Kanunu	5442	18 Haziran 1949
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1961 Anayasası)	334	9 Temmuz 1961
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982 Anayasası)	2709	18 Ekim 1982
Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun	3030	7 Haziran 1984
Büyükşehir Belediyesi Kanunu	5216	10 Temmuz 2004
İl Özel İdaresi Kanunu	5302	22 Şubat 2005
Belediye Kanunu	5393	3 Temmuz 2005
Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	5747	6 Mart 2008
On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	6360	12 Kasım 2012
Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği	31455	15 Nisan 2021

Kaynak: T.C. Anayasa Mahkemesi, 2024; T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2024.

1982 Anayasası'nın 123'üncü maddesinde yer alan “*İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır*” hükmüne göre idare; merkezden ve yerinden yönetim esasına göre yürütülmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Yine 1982 Anayasası'nın 127'nci maddesine göre mahalli idareler “*il, belediye veya köy*” olarak belirtilmiştir. 1982 Anayasası merkezden ve yerinden yönetim anlayışının beraber uygulandığı karma bir yönetim modeli üzerine şekillenmiştir (Mecek, 2020:297; Mecek ve Atmaca, 2020:2069).

6360 sayılı Kanunla büyükşehir belediyesi kurulan 30 ilde il özel idareleri kaldırılmıştır (6360 sayılı Kanun, 2012). İl özel idarelerinin kaldırılmasının bazı aksaklıklara neden olacağı için eleştirilmiştir. Sönmez (2014:272), “*il özel idarelerinin söz konusu yasayla kaldırılması, mülki amirlerin etkin olduğu kırsal kesimde fonksiyonlarının bitmesine neden olacak*”, şeklinde yorumlamıştır. Kızılboğa ve Alıcı (2013:378) ise, “*bu sistemle büyükşehirlerle diğer iller arasındaki dengesizliğin artacağı, il idaresinin aşındırılacağı ve yerelleşme eğilimine zıt olarak büyükşehirlerde hizmet sunumu açısından merkezileşmenin yaşanacağı düşünülmektedir*”, şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Hatta il özel idarelerinin kaldırılmasını anayasaya aykırı olduğu da iddia edilmiştir. Gözler (2013:41) bu kapsamda, “*Türkiye’de il özel idarelerinin kaldırılmasını öngören bir kanun, Anayasa m.127/1’e aykırı olur*”, şeklinde konuyu yorumlamıştır.

Büyükşehir belediyesi kurulan 30 ilde yine 6360 sayılı Kanunla belde belediyeleri ile köyler kaldırılmıştır. Büyükşehirlerin tümünde 1.076 belde ve 16.545 köy (20.237 köy başlığı) mahalleye dönüşmüş ve tüzel kişiliği kaldırılmıştır (Dik, 2014:98; Tekin, 2018:90). Bu kanunla Türkiye’de tüm illerde nüfusu 2000’in aşagısında

olan 526 belde kaldırılarak köye dönüştürülmüştür. “Söz konusu 30 ilde kalan tek yerel yönetim birimi ölçeği büyüyen büyükşehir ve ilçe belediyeleridir. Bu şekilde kurgulanan yönetim modeli Bütünşehir Modeli olarak adlandırılmaktadır” (Apan, 2014:28). Yine bu kanunun 15’inci maddesi ile 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 9’uncu maddesine eklenen bir cümleyle mahalle kurulma esası belirlenmiştir. Buna göre “Belediye sınırları içinde nüfusu 500’ün altında mahalle kurulamaz” (6360 sayılı Kanun, 2012). 31455 sayılı Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği’yle kırsal mahallenin belirlenmesi maksadıyla ilçe belediye meclisince karar alınması ve bu kararın, gerekçeleri ile beraber büyükşehir belediye Başkanlığı’na gönderilmesi gerekmektedir (31455 sayılı Yönetmelik, 2021). Yaman Kocadağlı (2024:49), bu durumu “zaten mevcut olan köy kimlikleri, kanunla ellerinden alınan eski köyler, şimdi kanunla tanımlanan kırsal mahalle-kırsal yerleşik alan kimliği alabilmek için mücadele etmek durumunda bırakılmışlardır”, şeklinde değerlendirmiştir.

1982 Anayasası’na 126’ıncı maddesinde göre merkezi idare, kuruluş açısından illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılmaktadır. İlin altında kurulacak birimlerin sayısı ve türleri ise anayasada açıkça belirlenmemiştir (Mecek ve Atmaca, 2020:2070). Türkiye’de idari birimler 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’yla; il, ilçe ve bucak olarak belirlenmiştir. 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un 9’uncu maddesinde 6522 sayılı Kanunun 129’uncu maddesi ile yapılan değişiklikle “tüm illerde bucaklar kaldırılmıştır. Kaldırılan bucaklara bağlı belde ve köyler, bucağın bağlı olduğu idari birime bağlanmıştır” (5747 sayılı Kanun, 2008; 6552 sayılı Kanun, 2014). Türkiye’de bucak yönetimleri kaldırılmış olmasına rağmen, 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nun 41 ve 56’ıncı maddelerinde hâlâ bucak ile ilgili düzenlemelerin mevcut olduğu görülmektedir (Mecek, 2020:322). İlgili maddelerin kaldırılması ve kanunun güncellenmesi gerekmektedir. Yönetmelik kademelenme dikey, yönetsel bölünüş ise yatay olarak yönetsel bölümlere ayrılmaktadır. Bucakların kaldırılmasıyla üç olan yönetsel kademeler iller ve ilçeler olarak ikiye dönüşmüştür (Özçağlar, 2015:67; Güler, 2021:330).

5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nun 1’inci maddesinde “Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından coğrafya durumuna, iktisadi şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere; iller ilçelere ve ilçeler de bucaklara bölünmüştür”, hükmüne yer verilmektedir. Bir il veya ilçenin kurulması için öncelikle coğrafi durum, ekonomik faktörler ve kamu hizmetlerinin sağlıklı yürütülmesi esasları göz önünde bulundurulmalıdır. İdari planlama yapılacak İl ve ilçelerin coğrafi bir mekânın parçası olması nedeniyle “yönetimde coğrafyadan mutlaka yararlanmak gerekmektedir” (Özçağlar, 2005: 24). Beşerî coğrafyanın alt disiplin dallarından biri olan idari coğrafya, il yapma kriterleri açısından göz önüne alınması gereken önemli bir disiplindir.

Türkiye’de 81 il ve 922 ilçe bulunmaktadır. Tablo 2’de idari birimler İçişleri Bakanlığının belirlediği şekilde gösterilmiş olup sayısal veriler Türkiye İstatistik Enstitüsü istatistiklerine (2023 yılı) göre güncellenmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2024a; TÜİK, 2024). Büyükşehir belediyesi kurulmayan illerdeki merkez ilçeler bu sayıya dâhil değildir. Merkez ilçelerde ayrıca kaymakamlık teşkilatı kurulmadığı için İçişleri Bakanlığının resmi kayıtlarında ilçe sayısına dâhil edilmemektedirler (Özçağlar ve Karabacak, 2016:8). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinde de ilçe sayısı 922 olarak gösterilmiş, “İl merkezleri (merkez ilçeler) ilçe sayısına dâhil değildir” açıklaması getirilmiştir (TÜİK, 2024).

Tablo 2. Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri

Birimler	Sayı	Birimler	Sayı
İl	81	Büyükşehir Belediye	30
İlçe	922	İl Belediye	51
Mahalle	32.186	Büyükşehir İlçe Belediye	519
Köy	18.240	İlçe Belediye	403
Köye Bağlı Ünite	23.797	Belde Belediye	390

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı, 2024a; TÜİK, 2024.

Büyükşehir belediyesi bulunan ve bulunmayan illerin nüfusu ve yüzölçümü ile ilçe/belde/belediye/mahalle/köy sayıları Tablo 3 ve Tablo 4’te gösterilmiştir. Türkiye’de il merkezleri (merkez ilçeler) hariç 922 ilçe, 1.393 belediye, 32.186 mahalle, 18.240 köy (boş veya ikamet eden kişi kaydı olmayan köyler dâhil) ile 23.797 köye bağlı yerleşim bulunmaktadır. Türkiye’nin 2023 yılı nüfusu 85.372.377 kişi ve yüzölçümü 780.043 km²’dir (Harita Genel Müdürlüğü - HGM, 2024; TÜİK, 2024). Büyükşehir Belediyesi kurulan 30 ilde metropol alanı durumundaki 130 ilçe ile 389 diğer ilçe olmak üzere toplam 519 ilçe bulunmaktadır.

Tablo 3. Büyükşehir Belediyesi Bulunan İllerin Nüfusu, Yüzölçümü, İlçe/Belediye/Mahalle Sayıları (2023 Yılı)

S.No.	İller	Nüfus	Yüzölçümü (km ²)	İlçe Sayısı	Belediye Sayısı	Mahalle Sayısı
1	Adana	2.270.298	13.844	15	16	831
2	Ankara	5.803.482	25.632	25	26	1.422
3	Antalya	2.696.249	20.177	19	20	913
4	Aydın	1.161.702	8.116	17	18	671
5	Balıkesir	1.273.519	14.583	20	21	1.133
6	Bursa	3.214.571	10.813	17	18	1.060
7	Denizli	1.059.082	12.134	19	20	616
8	Diyarbakır	1.818.133	15.101	17	18	1.056
9	Erzurum	749.993	25.006	20	21	1.188
10	Eskişehir	915.418	13.960	14	15	540
11	Gaziantep	2.164.134	6.803	9	10	735
12	Hatay	1.544.640	5.524	15	16	595
13	İstanbul	15.655.924	5.461	39	40	960
14	İzmir	4.479.525	11.891	30	31	1.297
15	Kahramanmaraş	1.116.618	14.520	11	12	721
16	Kayseri	1.445.683	16.970	16	17	710
17	Kocaeli	2.102.907	3.397	12	13	472
18	Konya	2.320.241	40.838	31	32	1.137
19	Malatya	742.725	12.259	13	14	718
20	Manisa	1.475.716	13.339	17	18	1.089
21	Mardin	888.874	8.780	10	11	701
22	Mersin	1.938.389	16.010	13	14	806
23	Muğla	1.066.736	12.654	13	14	574
24	Ordu	775.800	5.914	19	20	772
25	Sakarya	1.098.115	4.824	16	17	672
26	Samsun	1.377.546	9.725	17	18	1.253
27	Şanlıurfa	2.213.964	19.242	13	14	1.455
28	Tekirdağ	1.167.059	6.190	11	12	373
29	Trabzon	824.352	4.628	18	19	716
30	Van	1.127.612	20.921	13	14	694
Toplam		66.489.007	399.256	519	549	25.880

Kaynak: HGM, 2024; TÜİK, 2024.

Büyükşehir Belediyesi kurulan 30 ilin, 6'sında il merkezleri mekânsal büyüklüğü fazla büyük olmadıkları için sadece bir merkez ilçeye bölünmüştür. Bu ilçelere yeni adlar verilmiştir: Aydın (Efeler), Mardin (Artuklu), Muğla (Menteşe), Ordu (Altınordu), Tekirdağ (Süleymanpaşa) ve Trabzon (Ortahisar) (Özçağlar ve Karabacak, 2016:21). Büyükşehir Belediyesi kurulan 24 ilde ise birden fazla merkez ilçe bulunmaktadır. Valilik makamının bulunduğu merkez ilçe il merkezi olarak kabul edilmektedir (Özçağlar, 2016:273-274).

Tablo 4. Büyükşehir Belediyesi Bulunmayan İllerin Nüfusu, Yüzölçümü, Belde/Belediye/Mahalle/Köy Sayıları (2023 Yılı)

S.No	İller	Nüfus	Yüzölçümü (km ²)	Belde Sayısı	Belediye Sayısı	Mahalle Sayısı	Köy Sayısı
1	Adıyaman	604.978	7.337	14	23	175	454
2	Afyonkarahisar	751.344	14.016	42	60	430	421
3	Ağrı	511.238	11.099	4	12	100	564
4	Aksaray	438.504	7.659	14	22	159	174
5	Amasya	339.529	5.628	1	8	107	372
6	Ardahan	92.819	4.934	1	7	41	225
7	Artvin	172.356	7.393	-	9	40	320
8	Bartın	207.238	2.330	4	8	53	260
9	Batman	647.205	4.477	5	11	137	291
10	Bayburt	86.047	3.746	2	5	28	170
11	Bilecik	228.058	4.179	3	11	63	243
12	Bingöl	285.655	8.004	3	11	68	325
13	Bitlis	359.747	8.294	6	13	126	351
14	Bolu	324.789	8.313	3	12	94	486
15	Burdur	277.452	7.175	4	15	129	193
16	Çanakkale	570.499	9.817	11	23	83	575
17	Çankırı	205.501	7.542	5	17	103	368
18	Çorum	528.351	12.428	2	16	128	757
19	Düzce	409.865	2.492	2	10	126	267
20	Edirne	419.913	6.145	7	16	100	253
21	Elâzığ	604.411	9.383	9	20	157	546
22	Erzincan	243.399	11.815	6	15	159	524
23	Giresun	461.712	6.972	8	24	208	549
24	Gümüşhane	148.539	6.668	8	14	78	316
25	Hakkâri	287.625	7.095	3	8	67	130
26	Iğdır	209.738	3.664	3	7	37	163
27	Isparta	449.777	8.946	9	22	217	204
28	Karabük	255.242	4.412	1	7	80	277
29	Karaman	263.960	8.678	5	11	132	158
30	Kars	278.335	10.193	1	9	57	382
31	Kastamonu	388.990	13.064	-	20	173	1054
32	Kilis	155.179	1.412	-	4	89	139
33	Kırıkkale	285.744	4.791	2	11	85	185
34	Kırklareli	377.156	6.459	13	21	108	179
35	Kırşehir	247.179	6.584	3	10	67	252
36	Kütahya	575.674	11.634	15	28	225	545
37	Muş	399.879	8.718	17	23	124	367
38	Nevşehir	315.994	5.485	15	23	118	153
39	Niğde	377.080	7.234	23	29	108	131
40	Osmaniye	557.666	3.320	7	14	136	158
41	Rize	350.506	3.835	6	18	215	343
42	Siirt	347.412	5.717	5	12	63	281
43	Sinop	229.716	5.717	-	9	51	465
44	Şırnak	570.745	7.078	12	19	101	238
45	Sivas	650.401	28.164	7	24	252	1.234
46	Tokat	606.934	10.042	26	38	319	613
47	Tunceli	89.317	7.582	1	9	43	366
48	Uşak	377.001	5.555	5	11	73	245
49	Yalova	304.780	798	8	14	51	43
50	Yozgat	420.699	13.690	22	36	239	553
51	Zonguldak	591.492	3.342	17	25	184	378
Toplam		18.883.370	381.055	390	844	6.306	18.240

Kaynak: HGM, 2024; TÜİK, 2024

Büyükşehir Belediyelerin kurulduğu 30 ilin kuruluş tarihleri ve ilgili kanunlar Tablo 5’de gösterilmiştir. TÜİK verilerine göre bu illerin tamamı köy ve beldelerin kaldırılması nedeniyle şehir olarak belirtilmektedir. “*Bir ilin merkezinde büyükşehir belediye teşkilatının kurulması, ilin kapsadığı coğrafi mekânın tamamıyla şehirleşmiş olduğu anlamına gelmemelidir*” (Yaman Kocadağlı, 2024:48). Köyler mahalle statüsüne kavuşmuş olsa da çoğu kırsal özelliklerini korumaktadırlar.

Tablo 5. Büyükşehir Belediyelerin Kuruluş tarihleri ve İlgili Kanunlar

Yıl	Büyükşehir Belediyesi İller	İlgili Kanunlar
1984	İstanbul, Ankara, İzmir	27/6/1984 tarihli ve 3030 sayılı Kanun
1986	Adana	19/6/1986 tarihli ve 3306 sayılı Kanun
	Bursa	18/6/1987 tarihli ve 3391 sayılı Kanun
1987	Gaziantep	20/6/1987 tarihli ve 3398 sayılı Kanun
	Konya	20/6/1987 tarihli ve 3399 sayılı Kanun
1988	Kayseri	7/12/1988 tarihli ve 3508 sayılı Kanun
1993	Antalya, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, İzmit (Kocaeli), Mersin, Samsun	2/9/1993 tarihli ve 504 sayılı KHK
2000	Adapazarı (Sakarya)	14/1/2000 tarihli ve 593 sayılı KHK
2014	Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa, Van	12/11/2012 tarihli ve 6360 sayılı Kanun
	Ordu	14/3/2013 tarihli ve 6447 sayılı Kanun

Kaynak: Tekin, 2018:88; Zengin, 2014:104.

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin kurulduğu 23 Nisan 1920 tarihinde Türkiye’de 71 olan il (vilayet) sayısı, 1921 yılında Artvin, Kars ve Ardahan’ın il olması ile 74’e çıkmıştır. 26 Haziran 1926 tarihli ve 877 sayılı kanun ile 11 il kaldırılmış (*Ardahan, Beyoğlu, Çatalca, Dersim, Ergani, Gelibolu, Genç, Kozan, Muş, Siverek ve Üsküdar*) ve il sayısı 63’e düşmüştür. 1929 yılında Bitlis ili kaldırılmış, Muş ili kurulmuş, 1933 yılında Aksaray, Cebelibereket (Osmaniye), Hakkâri, Mersin ve Şebinkarahisar illeri kaldırılmış, Artvin ve Rize illeri birleştirilerek Çoruh ili kurulmuştur. Böylece il sayısı 57’ye düşmüştür. 25 Aralık 1935 tarihli ve 2885 sayılı Kanunla Bingöl, Bitlis, Hakkâri ve Tunceli illeri kurulmuş, Çoruh ili tekrar Artvin ve Rize ili olarak ikiye ayrılmıştır. Hatay’ın 07 Temmuz 1939 tarihli ve 3711 sayılı kanunla il olmasıyla il sayısı tekrar 63’e yükselmiştir. Uşak’ın 09 Temmuz 1953 tarihli ve 6129 sayılı Kanunla, Nevşehir’in 30 Haziran 1954 tarihli ve 6429 sayılı Kanunla, Adıyaman’ın 14 Haziran 1954 tarihli ve 6418 sayılı Kanunla, Sakarya’nın 14 Haziran 1954 tarihli ve 6419 sayılı Kanunla il yapılmasıyla il sayısı 67’ye yükselmiştir. Kırşehir ili siyasi bir kararla 30 Haziran 1954 tarih ve 6429 sayılı Kanunla önce ilçe, 1 Temmuz 1957 tarih ve 7001 sayılı Kanunla sonra tekrar il olmuştur (Özçağlar, 2015:211-232; T.C. İçişleri Bakanlığı, 2024b). 1989 yılında 4, 1990 yılında 2, 1991 yılında 1, 1992 yılında 2, 1995 yılında 3, 1996 yılında 1 ve en son 1999 yılında 1 ilçe il (toplam 14 il) yapılmıştır. Böylece toplam il sayısı 81’e ulaşmıştır. 1989-1999 döneminde il yapılan ilçelerin nüfusunun 100.000’i geçen ilçeler (Şırnak, Ardahan ve Iğdır hariç) olduğu görülmektedir (Tablo 6).

Tablo 6. Türkiye’de 1989 - 1999 Yılları Arasında Yeni Kurulan İller

İller	İl Olma Tarihi	Bağlı Olduğu İl	Nüfusu (1985-1990)	Nüfusu (2023)
Aksaray	15.06.1989	Niğde	230.250 (1985)	438.504
Bayburt	15.06.1989	Gümüşhane	109.260 (1985)	86.047
Karaman	15.06.1989	Konya	130.846 (1985)	263.960
Kırıkkale	15.06.1989	Ankara	262.349 (1985)	285.744
Batman	16.05.1990	Siirt	129.472 (1985)	647.205
Şırnak	16.05.1990	Siirt	37.367 (1985)	570.745
Bartın	28.08.1991	Zonguldak	133.942 (1990)	207.238
Ardahan	27.05.1992	Kars	52.574 (1990)	92.819
Iğdır	27.05.1992	Kars	95.732 (1990)	209.738
Yalova	03.06.1995	İstanbul	113.417 (1990)	304.780
Karabük	03.06.1995	Zonguldak	123.361 (1990)	255.242
Kilis	03.06.1995	Gaziantep	121.752 (1990)	155.179
Osmaniye	24.10.1996	Adana	174.875 (1990)	557.666
Düzce	03.12.1999	Bolu	156.326 (1990)	409.865

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı, 2024b; TÜİK, 2024.

Türkiye’de en son 25 yıl önce il yapılmıştır. Bu illerin tercih edilmelerinde; terörle mücadele, sınır güvenliği, sanayinin gelişmesi ile olan ulaşım zorluğu, deprem sonrası yönetimin güçlendirilmesi ile siyasi nedenlerin

etkili olduğu değerlendirilmektedir. Son yapılan 14 ilin 2023 yılı nüfusları incelendiğinde sadece Bayburt ilinin nüfusunun azalış gösterdiği, Bayburt ve Ardahan’ın nüfusunun yüz binin altında bulunduğu görülmektedir. İllerin kurulmasının 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nun 2’nci maddesi gereğince kanunla yapılacağı hükme bağlanmıştır: “İl ve ilçe kurulması, kaldırılması, merkezlerinin belirtilmesi, adlarının değiştirilmesi, bir ilçenin başka bir il’e bağlanması kanun ile... yapılır” (İl İdaresi Kanunu, 1949).

3. YENİ İLLERİN KURULMASI İLE İLGİLİ LİTERATÜR İNCELEMESİ

Yeni illerin kurulmasında bir planlama yapılması en sağlıklı yöntemdir. Bu konuda il olması uygun olan ilçelerin öncelik sıralamasının belirlenmesinde Güngör vd. (2010) tarafından Analitik Hiyerarşi Proses (AHP) yöntemi ile yapılan bir çalışmada; ilçe merkez nüfusunun 50.000’den fazla, ilçe nüfusunun 100.000’den fazla ve ilçenin il merkezine uzaklığının 100 km’den fazla olması kriterine bakılarak sekiz ilçe değerlendirilmiştir. Ayrıca ilçelerin; yüzölçümü, bağlanacak ilçeler ile oluşacak nüfusu, belde sayısı, kişi başı reel ücret kriteri belirlenerek, il olmaya en uygun aday ilçelerin sırasıyla; Alanya, Bandırma, Fethiye, Ödemiş, Elbistan, Bergama, Erciş ve Ereğli olduğu görülmüştür.

Kılınç ve Gülersoy Zeren (2007) tarafından ilçelerin gelişmişlik dereceleri ve kentleşme ihtimallerini korelasyon, regresyon analizi ve kümeleme analiz yöntemi ile önceliklendirerek ilçeleri 6 grup altında toplanmış, il olma talebinde bulunan ilçeler incelenmiş; gelişme potansiyeli yüksek ilçelerin sanayi sektörünün önde olduğu ve büyükşehirlerin yakın çevresindeki ilçeler olduğu sonucuna varılmıştır.

Karagel (2011) çalışmasında 1989-1997 yılları arasında TBMM’ye il olması için teklif edilen 34 ilçeyi incelemiştir. Özellikle Tarsus, Bozüyük, Develi, Nazilli, İnegöl, Merzifon, Akhisar, Tavşanlı, Gebze, Ergani, İskenderun, Kozan, Silifke, Tire ve Edremit ilçesinin (15 ilçe) il merkezine çok yakın ilçeler olduğunu belirtmiştir. “O nedenle bu şehirlerin birbirlerinden ayrılarak il merkezi yapılmaları zamanın İdare düzeninde ekonomik olmayan bir uygulama olacaktır” (Karagel, 2011:62).

Kaya (2015:96) “Hakkâri İli’nin İdari Coğrafya Analizi” adlı çalışmasında; Yüksekova ilçesinin nüfusunun 100.000’in üzerinde olması, Hakkâri il merkezinden büyük olması, Selahaddin Eyyubi Havalimanı’nın bu ilçede açılması, yüksek şehir nüfusuna sahip olması vb. nedenlerde Yüksekova ilçesinin il yapılmasını önermiştir. Kocaman vd. (2015) tarafından “Ağrı İlinin İdari Coğrafya Analizi” isimli çalışmalarında Doğubayazıt ilçesinin nüfus büyüklüğü, il merkezine uzaklığı, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi ve tarihi geçmişi gibi nedenlerle Diyadin ilçesinin dâhil edilerek il yapılması önerilmiştir.

İlçelerin kurulması için optimal ölçek belirleme sorunu ile ilgili diğer bir çalışmada ise Çimen (2013:339) yeni kurulan ilçelerin optimal kriterlere göre belirlenmediği sonucuna varmıştır: “Yeni kurulan ilçelerin gerekçeleri, genel olarak objektif kriterlere dayanmaktan ziyade, yerel yönetim hizmetlerinin sunumuna ve konjonktürel taleplere göre şekillenmektedir.”

İlçelerin il olması kamuoyunu da her dönem etkilemiştir. Özellikle TÜİK’in nüfus sayım sonuçlarını her yılın ocak ayının sonunda açıkladıktan sonra bu tür yayınlar artmaktadır. Sosyal medyada 2024 yılı başında yine 24 ilçenin il olmaya aday olduğu, bu ilçelerin 100.000 nüfusunu geçtiği, il merkezine en az 30 km uzakta olduğu TÜİK tarafından belirlenen 8 kriterle sahip olduğu haberleri yer almıştır (www.ahaber.com.tr, 2024). Ayrıca Başarsoft Bilgi Teknolojileri A.Ş. tarafından Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) kullanılarak ve adına “Konuşan Haritalar” denen bir çalışmada, 67 ilçenin il olma potansiyeline sahip ilçeler olduğu belirtilmiştir (Başarsoft, 2023).

4. YENİ İLLERİN KURULMA KRİTERLERİNİN BELİRLENMESİ

Yeni illerin kurulması için bazı kriterlerin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada da belirli kriterler tespit edilerek değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu kriterler; ilçelerin nüfusu, yüzölçümü, nüfus yoğunluğu ile olan mesafesi, il olduğunda bağlanabilecek ilçeler ve sosyo-ekonomik gelişmişlik durumudur.

İlçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından en son 2022 yılında gerçekleştirilmiştir (Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi – SEGE 2022, 2022:4). Aslında yeni bir ilin kurulmasında en önemli maksat kamu hizmetlerinin halka daha kolay ulaştırılmasıdır. Günümüze kadar yeni kurulan illerin belirlenmesinde nüfus kriteri göz önünde bulundurulsa da politik ve konjonktürel nedenlerle nüfusu çok az veya yüzölçümü çok küçük ilçeler de il yapılmıştır.

Türkiye’de büyükşehir belediyesi kurulan 30 ilde belde ve köyler mahalleye dönüşmesi nedeniyle, TÜİK istatistiklerinde şehirlerin tamamı şehir nüfusu olarak gösterilmektedir. Bu konuda yapılan idari coğrafya çalışmalarında; Adana, Ankara, Balıkesir, Hatay, Tekirdağ, Ordu ve Osmaniye illerinde kent - kır nüfusu (*kırsal ve kentsel mahalleler tespit edilerek*) uygulamalı olarak tespit edilmiştir (Özçağlar, 2016; Şenol, 2019; Erhan, 2020; Özçağlar ve Gökmen, 2021; Türkan, 2021; Dinç, 2022). Büyükşehir belediyesi kurulan her ilde bu şekilde bir çalışma yapılmadığından dolayı kent - kır nüfusunu ayrımı bulunmamaktadır. Bu çalışmada, bu nedenden dolayı ilçelerin şehir ve/veya kır nüfusu kriter olarak belirlenmemiş, onun yerine ilçelerin toplam nüfusu dikkate alınmıştır.

5. ARAŞTIRMANIN UYGULANMASI VE BULGULARI

Bu çalışmada, toplam 922 ilçeden Büyükşehir Belediyelerinin kurulduğu 30 ilin metropol alanı durumundaki 130 ilçesi hariç 792 ilçe incelenmiştir. Türkiye’de il olma potansiyeli yüksek ilçeler için birinci kriter olarak nüfus büyüklüğü ele alınmıştır. Bu açıdan ilçeler toplam nüfus büyüklüğü 100.000 ve üstü olarak sıralanmıştır. İncelenen 792 ilçeden, 77’sinin toplam nüfusunun 100.000’in üzerinde olduğu görülmüştür. Tablo 7’de 34 ilçe toplam nüfus büyüklüğüne göre sıralanmış ayrıca il merkezine olan uzaklıkları da gösterilmiştir.

Tablo 7. İlçelerin Toplam Nüfusu ile İl Merkezine Olan Uzaklıkları

S. No.	İlçeler	İller	Toplam Nüfus (2023)	İl Merkezine Uzaklığı
1	Gebze	Kocaeli	407.436	52
2	Alanya	Antalya	359.891	137
3	Siverek	Şanlıurfa	271.832	93
4	İskenderun	Hatay	227.498	62
5	Çerkezköy	Tekirdağ	213.243	86
6	Bodrum	Muğla	198.335	109
7	Fethiye	Muğla	177.569	122
8	Edremit	Balıkesir	171.700	87
9	Erciş	Van	171.035	100
10	Bandırma	Balıkesir	166.836	98
11	Salihli	Manisa	165.182	73
12	Lüleburgaz	Kırklareli	155.670	59
13	Ereğli	Konya	153.849	153
14	Silopi	Şırnak	148.126	67
15	Bafra	Samsun	143.109	59
16	Kuşadası	Aydın	133.177	67
17	Polatlı	Ankara	128.895	78
18	Ergani	Diyarbakır	137.492	55
19	Silifke	Mersin	137.047	86
20	Ünye	Ordu	132.915	62
21	Ödemiş	İzmir	132.650	108
22	Kozan	Adana	132.642	73
23	Elbistan	Kahramanmaraş	127.755	140
24	Kadirli	Osmaniye	127.513	52
25	Midyat	Mardin	122.308	65
26	Yüksekova	Hakkâri	121.969	77
27	Doğubayazıt	Ağrı	114.727	94
28	Patnos	Ağrı	112.515	84
29	Aliğa	İzmir	106.168	59
30	M.Kemalpaşa	Bursa	103.944	83
31	Erbaa	Tokat	100.323	82
32	Biga	Çanakkale	93.778	96
33	Akşehir	Konya	92.946	131
34	Keşan	Edirne	84.846	116

Kaynak: KGM, 2024; TÜİK, 2024.

Değerlendirilen 792 ilçeden toplam nüfusu 100.000’in üzerinde olan 77 ilçeden sadece 31’inin il olma potansiyelinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Nüfusu 100.000’den aşağıda olan 3 ilçe (Akşehir, Biga ve Keşan) il merkezine olan uzaklıkları ve diğer sebeplerle il olma potansiyeli yüksek ilçeler olarak seçilmiştir.

İlçelere komşu olan diğer ilçelerin katılması durumunda yüzölçümlerinin ve nüfuslarının artması nedeniyle, ilçelerin yüz ölçümü ile nüfus yoğunluğunun en düşük kriter olarak kabul edilmesi sonucuna varılmıştır. Sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi (SEGE) özellikle il içerisinde ilçeler değerlendirildiğinde ve illerin sıralaması tespit edildiğinde göz önünde bulundurulmuştur. Bütün bu kriterler için eşik değer önerilmemiştir. Coğrafi faktörler bir bütün olarak değerlendirilerek bir sonuca varılmıştır. Tablo 8’de il olma potansiyeli yüksek 34 ilçe gösterilmektedir. İstanbul ili metropol olması ve özel statüsü nedeniyle çalışma dışında tutulmuştur. Bu çalışmada, 29 ile bağlı 34 ilçe (5 ilden ikişer ilçe) seçilmiştir. İl olma potansiyeli yüksek ilçeler sosyo-ekonomik gelişmişlik derecesine göre sıralanmıştır.

Tablo 8. İl Olma Potansiyeli Yüksek Olan İlçeler

S. No.	İlçeler	İller	Bağlanacak İlçeler	SEGE 2022
1	Bodrum	Muğla	Milas, Yatağan	25
2	Gebze	Kocaeli	Çayırova, Darıca, Dilovası	34
3	Alanya	Antalya	Akseki, Gazipaşa, Gündoğmuş, İbradi	64
4	Fethiye	Muğla	Dalaman, Ortaca, Seydikemer	78
5	Kuşadası	Aydın	Didim, Germencik, Söke	81
6	Aliağa	İzmir	Bergama, Dikili, Foça, Kınık	105
7	Lüleburgaz	Kırklareli	Babaeski, Pehlivan köyü	114
8	Edremit	Balıkesir	Ayvalık, Gömeç, Havran, Burhaniye	121
9	Bandırma	Balıkesir	Erdek, Gönen, Manyas	122
10	İskenderun	Hatay	Arsuz, Dörtöy, Erzincan, Payas	123
11	Çerkezköy	Tekirdağ	Ergene, Kapaklı, Saray	127
12	Keşan	Edirne	Enez, İpsala, Meriç	195
13	Salihli	Manisa	Alaşehir, Demirci, Köprübaşı, Kula, Sarıgöl, Selendi	197
14	Polatlı	Ankara	Ayaş, Beypazarı, Haymana, Nallıhan	206
15	Silifke	Mersin	Anamur, Aydıncık, Bozyazı, Gülnar, Mut	217
16	Ereğli	Konya	Emirgazi, Halkapınar, Karapınar	230
17	Biga	Çanakkale	Çan, Yenice	234
18	Akşehir	Konya	Çeltik, Doğanhisar, Ilgın, Tuzlukçu, Yunak	243
19	Ödemiş	İzmir	Beydağı, Kiraz, Tire	250
20	M. Kemalpaşa	Bursa	Büyükorhan, Harmancık, Karacabey	263
21	Ünye	Ordu	Akkuş, Çaybaşı, İkizce, Kumru	266
22	Bafra	Samsun	19 Mayıs, Alaçam, Yakakent	269
23	Kadirli	Osmaniye	Düziçi, Sumbas	287
24	Elbistan	K. Maraş	Afşin, Göksun, Ekinözü, Nurhak	294
25	Kozan	Adana	Aladağ, Feke, Saimbeyli, Tufanbeyli	338
26	Erbaa	Tokat	Başçiftlik, Niksar, Reşadiye	375
27	Midyat	Mardin	Dargeçit, Nusaybin	526
28	Yüksekova	Hakkâri	Şemdinli, Derecik	613
29	Ergani	Diyarbakır	Çermik, Çüngüş	690
30	Silopi	Şırnak	Beytüşşebap, Uludere	734
31	Doğubayazıt	Ağrı	Diyadin, Taşlıçay	754
32	Erciş	Van	Çaldıran, Muradiye	790
33	Siverek	Şanlıurfa	Ceylanpınar, Hilvan, Viranşehir	834
34	Patnos	Ağrı	Hamur, Tutak	923

Kaynak: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE) Raporu (SEGE 2022).

İlçelerin toplam nüfusları, ilçelerin ile olan uzaklığı, ilin yüzölçümü vb. nedenlerle 52 ilden ilçe tespit edilmemiştir (Adıyaman, Afyonkarahisar, Aksaray, Amasya, Ardahan, Artvin, Bartın, Bayburt, Batman, Bilecik, Bingöl, Bitlis, Bolu, Burdur, Çankırı, Çorum, Denizli, Düzce, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Gümüşhane, Iğdır, Isparta, İstanbul, Karabük, Karaman, Kars, Kastamonu, Kayseri, Kilis, Kırıkkale, Kırşehir, Kütahya, Malatya, Muş, Nevşehir, Niğde, Rize, Sakarya, Siirt, Sinop, Sivas, Trabzon, Tunceli, Uşak, Yalova, Yozgat ve Zonguldak). İl olma potansiyeli yüksek ilçelere bağlanacak ilçeler, diğer illerin nüfus ve yüzölçümlerinde bir değişiklik yapılmaması amacıyla ve daha detaylı bir çalışmanın yapılmasının (coğrafi, tarihi, sosyolojik bakımdan) gerektiği düşünüldüğünden dolayı aynı ilin ilçeleri arasından coğrafi şartlara uygun olarak seçilmiştir.

Güngör vd. (2010) tarafından yapılan çalışmada belirtilen sekiz ilçeden sadece Bergama hariç diğer ilçelerin ve sosyal medyada 2024 yılı başında belirtilen 24 ilçeden 18'inin il olma potansiyelinin yüksek olduğu bu çalışmayla da tespit edilmiştir. Bu çalışmada il olma potansiyeli yüksek ilçelerin seçilme sürecine örnek vermek gerekirse; İzmir iline bağlı olan Bergama ilçesi yerine Aliğa ilçesi, sosyo-ekonomik olarak daha gelişmiş ve 100.000'in üzerinde nüfusa sahip olması nedeniyle tercih edilmiştir. Antalya ilinde üç ilçenin (Alanya, Manavgat ve Serik) nüfusu 100.000'in üzerindedir. Serik ve Manavgat ilçelerinin il merkezine yakın olması, Alanya'nın nüfusunun daha yüksek, il merkezine daha uzak olması ve sosyo-ekonomik olarak daha gelişmiş olması, Mersin ve Antalya illeri arasında zaten iki ilçenin (Alanya ve Silifke) seçilmesi nedeniyle Alanya ilçesi bu iki ilçeye (Serik ve Manavgat) göre tercih edilmiştir. “Antalya-Mersin arası 485 km olduğu düşünürse bu il merkezlerine uzak olan Alanya ve Anamur ilçelerinin il merkezi yapılması çok faydalı olacaktır” (Koday, 2023:153). Mersin ili Anamur ilçesi (2023 yılı 66.940) yerine Silifke ilçesinin (2023 yılı 137.047) nüfusunun fazla olması ve sosyo-ekonomik olarak Anamur ilçesinden daha gelişmiş olması nedeniyle il yapılması uygun değerlendirilmiştir. Zonguldak ili Ereğli ilçesi; nüfusunun 175.294 olmasına rağmen il merkezine uzaklığının 46 km, önceden Zonguldak ilinden iki ilçenin il olması (Bartın ve Karabük) nedeniyle uygun değerlendirilmemiştir. Yine İnegöl ilçesi Bursa il merkezine çok yakın ilçe olması nedeniyle seçilmemiştir.

Hakkâri ilinin Yüksekova ilçesinin nüfusunun 100.000'i geçmesi, merkez ilçeden büyük olması nedeniyle 2016 tarihinde il yapılması hususu gündeme gelmiştir. Hazırlanan “Türkiye Varlık Fonu Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı'nın” 71'inci maddesinde; Hakkâri ilinin kaldırılması, Yüksekova ilçesinin merkez olmak üzere Yüksekova ilinin kurulması, Hakkâri ilinin adının “Çölemerik” olarak değiştirilmesi ve Yüksekova iline ilçe olarak bağlanması önerilmiştir (www5.tbmm.gov.tr, 2016). Bir ilin ilçe yapılması (Hakkâri) ve bu ile bağlı bir ilçenin (Yüksekova) il yapılarak bu ilin bu ilçeye bağlanması; tarihi, sosyal ve kültürel yönden sıkıntılara yol açacak bir durumdur. O yüzden kanun tasarısından bu madde çıkarılmıştır. Bu çalışmada, Yüksekova ilçesinin il olması ve Şemdinli ile Derecik ilçelerinin bu ile bağlanması uygun görülmüştür.

Mardin ili Büyükşehir olup, 2023 yılı nüfusu 888.874'dir. Bu ile bağlı 10 ilçeden 3'ünün (Kızıltepe, Midyat ve Nusaybin) nüfusu 100.000'in üzerindedir. O yüzden bu ilden seçilecek ilçelerden birinin bu ilçeye bağlanacak en az iki ilçe ile birlikte ilin nüfusu 750.00'in altına düşecektir. Bu nedenle bu ilden Midyat ilçesi uygun değerlendirilmiş (nüfus fazlalığı ile uzaklığı ve sosyo-ekonomik gelişmişliği nedeniyle) ve en uzak Dargeçit ilçesi ile sınır ilçesi Nusaybin bu ile bağlı ilçeler olarak gösterilmiştir. Şırnak ilinde iki ilçenin (Cizre ve Silopi) nüfusu 100.000'in üzerindedir. Silopi ilçesi il merkezine daha uzak olması nedeniyle tercih edilmiştir.

Tespit edilen 34 ilçenin 2023 yılı nüfus verileri dikkate alındığında 3'ü hariç (Akşehir [92.946], Biga [93.778] ve Keşan [84.746]) diğerlerinin nüfusu 100.000'in üzerindedir. İlçeler tespit edilirken belirlenen kriterler arasında olan ve sürekli değişiklik gösteren ilçelerin nüfusları gözden geçirilmiştir. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçları dikkate alındığında 2007 yılına göre 2023 yılında toplam 34 ilçenin 30'unun nüfusunun artış gösterdiği, 4 ilçenin (Akşehir, Elbistan, İskenderun ve Patnos) nüfusunun ise azalış gösterdiği tespit edilmiştir (TÜİK, 2024). Türkiye'de 6 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçeleri olan iki büyük deprem nedeniyle Elbistan ve İskenderun ilçelerinin nüfusu azalış göstermiştir. Ağrı ili Patnos ilçesinde son yıllarda Ağrı ilini de etkileyen bir nüfus azalışı yaşanmaktadır. Genel olarak tespit edilen ilçelerde nüfus artışı devam etmektedir.

Diğer önemli ve değişen unsur ise ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik (SEGE) seviyesidir. Toplam 34 ilçeden; 2017 yılı değerlendirilmesine göre 2022'de 7 ilçenin sosyo-ekonomik gelişmişlik kademesi bir üst kademeye yükselmiş, 23 ilçenin ise aynı kalmış, 4 ilçenin (Akşehir, Aliğa, Çerkezköy ve Tavşanlı) ise bir alt kademeye düşmüştür. İlçelerin büyük bir kısmı 2 (on dört ilçe) ve 3'üncü (dokuz ilçe) kademe gelişmiş ilçelerden olup, sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyelerini korumaktadırlar (SEGE, 2024).

Bu çalışmada tespit edilen ilçelerden 9’unun il merkezine olan uzaklığı 100 km ve üzerinde, 25’inin ise 50 km ve üzerindedir. 100.000’in üzerinde nüfusu olan ilçelerin bir kısmı (Çorlu, Çarşamba, Kahta, Nizip, Tatvan, Tavşanlı vb.) il merkezine çok yakın mesafede olması nedeniyle seçilmemiştir. Nüfusu 50.000-80.000 aralığında olan; Bozüyük, Bucak, Develi, Karasu, Kozluk, Merzifon, Sandıklı gibi ilçeler il merkezine çok yakın olması nedeniyle uygun değerlendirilmemiştir. Bazı ilçeler (Akdağmadeni, Bulanık, Çivril, Sandıklı, Suşehri vb.) il merkezine uzak olmalarına rağmen nüfuslarının sürekli azalış göstermesi nedeniyle değerlendirilme kapsamına alınmamıştır.

Cumhuriyetin yüzüncü yılında 100 il düşüncesi ile ilçelerin il yapılması konusu tekrar gündeme gelmiştir. Yeni bir il yapılması maliyet gerektirmektedir. Yüz bin nüfus sınırını geçen her ilçe il olmayı da beklemektedir (Kılınç ve Gülersoy Zeren, 2007:77);

“Sadece nüfus kriterine bağlı olarak konunun ele alınması ülkemiz gerçekleriyle uyuşmayan uygulamalara yol açmaktadır. Buna göre, bir yerleşmenin il, ilçe ya da belediye olmasında hem nüfus hem ekonomik olarak sanayi ve hizmetler sektörlerinin oranı hem de sosyo-kültürel açıdan eğitilmiş nüfus oranlarının dikkate alınması gerektiği sonucuna varılmaktadır”

Türkiye’de illerin tercih edilmelerinin nedenleri arasında; güvenlik (sınır güvenliği vb.), deprem, sanayi ve politik nedenler gibi faktörler önemli rol oynamıştır. Özellikle politik ve konjonktürel nedenlerle il ve ilçelerin kurulduğu bilinmektedir. *“Günümüzde Türkiye’nin idari bölümlenmesinde siyasi iktidarların politikaları etkili olduğu için coğrafi gerçeklerden uzak birtakım düzenlemeler yapılarak TBMM’den çıkartılan yasalarla yeni ilçeler ve iller kurulmakta ve bunlara merkezler tayin edilmektedir”* (Karagel, 2010:439). *“Gelişmiş ülkelerde ülke arazisinin yönetimiyle ilgili bu tür işlerde saha araştırmalarına ve coğrafyacılar büyük önem verildiği halde, Türkiye’de maalesef böyle bir yaklaşımdan söz edilememektedir”* (Özçağlar, 2005:3).

Türkiye’de il ve ilçeler politik nedenlerle değil bilimsel gerekçelerle kurulmalıdır. *“İl olacak ilçelerin objektif olarak belirlenmesi önemli bir problemdir. Bu konunun iç siyaset malzemesi yapılmadan bilimsel olarak ele alınması hem siyasi partiler hem de hükümetler için daha kolay ve inandırıcı olacaktır”* (Güngör vd., 2010: 14). 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nun 1’inci maddesi göre il ve ilçelerin; coğrafi durum, ekonomik şartlar ve kamu hizmetlerinin gerekliliği koşuluyla kurulabileceği hususu düzenlenmiştir. Bu çalışmada nüfus kriteri tek başına ele alınmamış, beşerî ve idari coğrafya biliminin sağladığı imkânlar ile il yapılması önerilen ilçeler için; sosyo-ekonomik değerler, ilçenin ile uzaklığı, bağlı olduğu ilin ve ilçenin yüzölçümü ve nüfusu ile bağlanabilecek ilçeler gibi faktörler dikkate alınarak bir sonuca ulaşılmıştır. Bu çerçevede, beşerî coğrafyanın alt disiplin dallarından biri olan idari coğrafya il yapma kriterleri açısından göz önüne alınması gereken önemli bir disiplindir.

6. SONUÇ

Türkiye’de 81 il ve 922 ilçe bulunmaktadır. İlçelerin il yapılması uzun yıllardır özellikle sosyal medya başta olmak üzere sürekli gündeme gelmektedir. Cumhuriyetin yüzüncü yılında 100 il düşüncesi ile konu yeni baştan gündeme gelmiştir. Zaman içerisinde farklı sebeplerle bazı ilçelerin nüfusu daha da artmakta ve il olma potansiyeli göstermektedirler. Nüfusu yüz bin sınırını geçen her ilçe il olmayı beklemektedir.

Türkiye’de il veya ilçeler 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nun 1’inci maddesi göre; coğrafi durum, ekonomik şartlar ve kamu hizmetlerinin gerekliliği koşuluyla kurulabilmektedir. Yine il ve ilçelerin kurulması 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nun 2’nci maddesi gereğince kanunla yapılacağı hükme bağlanmıştır. Mevzuat il ve ilçe olma kriterlerini kesin olarak belirlememiştir. Bu nedenle il ve ilçe kurulmasında genellikle politik ve konjonktürel nedenler önemli rol oynamıştır. Ayrıca yeni bir il kurulması (dolayısıyla yeni bir ilçe kurulması) bir maliyet gerektirmektedir. İlçelerin il yapılmasında öncelik kamu hizmetlerine sağlıklı erişim olmalıdır.

Türkiye’de bulunan toplam 922 ilçeden 792’si belli kriterlere göre değerlendirilmiştir. Beşerî ve idari coğrafya biliminin sağladığı imkanlarla il olma potansiyeli olan ilçelerin seçilmesinde; bağlı olduğu ilin ve ilçenin yüzölçümleri ile nüfusları, ilçenin ile olan mesafesi, ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik değerleri ve ile bağlanabilecek ilçeler kriter olarak belirlenmiştir. Tespit edilen kriterler bir arada değerlendirilerek toplam 34 ilçenin il olma potansiyelinin yüksek olduğu ve il yapılmasının uygun olacağı sonucuna varılmıştır (Tablo 8). İl olma potansiyeli yüksek ilçeler sosyo-ekonomik gelişmişlik derecesine göre sıralanmıştır. İl ve ilçelerin kurulmasında; coğrafi, ekonomik ve kamu hizmetlerinin gerekliliği (kamu hizmetlerine sağlıklı ulaşım) hususu göz önünde bulundurularak kriterler belirlenmeli ve planlamalar buna göre yapılmalıdır.

Bu çalışma idari coğrafya bakış açısıyla gerçekleştirilmiştir. Beşerî coğrafyanın alt disiplin dallarından biri olan idari coğrafya, il yapma kriterleri açısından göz önüne alınması gereken önemli bir disiplindir. Bir il veya ilçe kurmak için farklı bilim dallarından (*coğrafya, sosyoloji, iktisat, tarih, hukuk, kamu yönetimi, şehir ve bölge planlama vb.*) akademisyenlerin katılacağı interdisipliner bir çalışmada somut kriterler belirlenmelidir. İl ve ilçelerin coğrafi bir mekânın parçası olması nedeniyle; il ve ilçelerin tespit edilmesinde coğrafya biliminden faydalanmak bir gerekliliktir.

YAZAR BEYANI / AUTHORS' DECLARATION:

Bu makale Araştırma ve Yayın Etiğine uygundur. Beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Araştırmanın ortaya konulmasında herhangi bir mali destek alınmamıştır. Makale yazım ve intihal/benzerlik açısından kontrol edilmiştir. Makale, “*en az iki dış hakem*” ve “*çift taraflı körleme*” yöntemi ile değerlendirilmiştir. Yazar(lar), dergiye imzalı “*Telif Devir Formu*” belgesi göndermişlerdir. Mevcut çalışma için mevzuat gereği etik izni alınmaya ihtiyaç yoktur. Bu konuda yazarlar tarafından dergiye “*Etik İznine Gerek Olmadığına Dair Beyan Formu*” gönderilmiştir. Yazar, çalışmanın tüm bölümlerine ve aşamalarına tek başına katkıda bulunmuştur. / This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support. The article has been checked for spelling and plagiarism/similarity. The article was evaluated by "at least two external referees" and "double blinding" method. The author(s) sent a signed "Copyright Transfer Form" to the journal. There is no need to obtain ethical permission for the current study as per the legislation. The "Declaration Form Regarding No Ethics Permission Required" was sent to the journal by the authors on this subject. The author contributed to all sections and stages of the study alone.

KAYNAKÇA

- AKAY ERTÜRK, Selma (2019), “*Türkiye’nin İdari Coğrafyası*”, **Türkiye Beşerî ve İktisadi Coğrafyası** (Ed. Nuran Taşlıgil, Güven Şahin), Nobel Yayıncılık, Ankara, ss.125-148.
- APAN, Ahmet (2014), “*Türkiye’de Mülki İdare: Tarihsel Gelişimi ve İşlevsel Dönüşümü*”, **Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- AVANER, Tekin (2008), “*Dönüm Noktasında Türkiye*”, **Açıklamalı Yönetim Zamandizini: 1940-1949** (Ed. Birgül Ayman Güler), Türkiye Cumhuriyeti İdare Tarihi Araştırması (TİDATA), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, ss.585-700.
- BAŞARSOFT BİLGİ TEKNOLOJİLERİ A.Ş. (2023), “*İl Olma Potansiyeli Olan İlçeler (2023)*”, **Başarsoft Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.basarsoft.com.tr/konusan-haritalar/> (Erişim Tarihi: 15.08.2024).
- BEKADZE, Iasha (2017), “*Osmanlıda Kullanılan Vilâyet Tabiri Üzerine*”, **Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi**, S.36(36), ss.240-268.
- ÇİMEN, Adnan (2013), “*İlçeler İçin “Optimal Ölçek” Belirleme Sorunu: İlçe Kuruluşunda Yasama Süreci Üzerinde Bir İnceleme*”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S.18(1), ss.339-365.
- DİK, Esra (2014), “*6360 sayılı Kanun Bağlamında Köylerin Mahalleye Çevrilmesi Sorunu*”, **Mülkiye Dergisi**, S.38(1), ss.75-102.
- DİNÇ, Yücel (2022), “*Büyükşehir Belediyeli İllerde Kentsel Alanların ve Kent-Kır Nüfusunun Belirlenmesi: Hatay Örneği*”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, S.20(1), ss.191-219.
- DİNÇ, Yücel ve CEYLAN, Mehmet Akif (2020), “*Nevşehir İlinde İdarî Yapı ve Yerleşme Bağlılığının Değişimi (1950-2019)*”, **Kapadokya Araştırmaları: İnsan ve Mekân** (Ed. Şenay Güngör, Fatih Adıgüzel), Literatürkacademia Yayını, Konya, ss.66-92.
- ERHAN, Kübra (2020), “*İdari Coğrafya Açısından Bir İnceleme: Tekirdağ İli*”, **Humanitas**, S.8(15), ss.154-174.

- GÖZLER, Kemal (2013), “6360 sayılı Kanun Hakkında Eleştiriler: Yirmi Dokuz İlde İl Özel İdareleri ve Köylerin Kaldırılması ve İlçe Belediyelerinin Büyükşehir İlçe Belediyesi Hâline Dönüştürülmesi Anayasamıza Uygun Mudur?”, **Legal Hukuk Dergisi**, S.11(122), ss.37-82.
- GÖZLER, Kemal (2018), **Türkiye’nin Yönetim Yapısı (T.C. İdari Teşkilatı)**, Ekin Yayınevi, Bursa.
- GÜLER, Birgül Ayman (2021), **Türkiye’nin Yönetimi Yapı**, İmge Kitabevi, Ankara, 6. Baskı.
- GÜNGÖR, İbrahim, BAKAN, Hakan, AKSU, Muharrem, KİREMİTÇİ, Serap, GÖKSU, Ali ve GÖÇEN, Sedat (2010), “Türkiye’de İl Olması Uygun Olan İlçelerin AHP Yöntemiyle Belirlenmesi”, **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, S.2(2), ss.1-16.
- HARİTA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2024), “İl ve İlçe Yüz Ölçümleri”, **T.C. Harita Genel Müdürlüğü Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.harita.gov.tr/il-ve-ilce-yuzolcumleri> (Erişim Tarihi: 08.08.2024).
- İSLAMOĞLU, Abdullah (2012), “Osmanlı Devleti’nde Modern Belediye’nin Hukuksal Açıdan Kurumsallaşması”, **Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KARAGEL, Hulusi (2010), “Türkiye’de İdari Alanların Belirlenmesi ve Sorunları: Sumbas Örneği”, **Doktora Tezi**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- KARAGEL, Hulusi (2011), “Türkiye’de Mülki İdare Alanlarının Belirlenmesi ve Sorunları Üzerine”, **Nature Sciences**, S.6(1), ss.57-69.
- KARAGEL, Hulusi ve ÜÇEÇAM KARAGEL, Döndü (2014), “Türkiye’de İdarî Yapılanma Sürecinin Coğrafya Analizi”, **European Journal of Research on Education**, S.2, ss.10-32.
- KARAYOLLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2024), “Mesafe Sorgulama”, **T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü Kurumsal Web Sayfası** (E-Uygulama), <https://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Uzakliklar/ilcedenIlceyeMesafe.aspx> (Erişim Tarihi: 20.09.2024).
- KARTAL, Nazım (2014), “İl Sistemine Geçiş Sorunsalı: Türkiye’de 1864 Vilayet Nizamnamesi ile İl Sistemine Geçilmiş Midir?”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, S.10(23), ss.279-294.
- KAYA, Faruk (2015), “Hakkâri İlinin İdari Coğrafya Analizi”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, S.41, ss.79-99.
- KILINÇ, Gökçen ve GÜLERSOY ZEREN, Nuran (2007), “Türkiye’de İlçelerin Kentleşme Derecelerine Göre İl Olma Potansiyellerinin Değerlendirilmesi”, **İTÜ Dergisi**, S.6(1), ss.66-78.
- KIZILBOĞA, Ruveyda ve ALICI, Orhan Veli (2013), “Türkiye’de Kırsal Alan Belediyeciliği ve Büyükşehir Belediyelerinde İl Mülki Sınırı Uygulaması”, **Türk İdare Dergisi**, S.476, ss.353-381.
- KOCAMAN, Sinan, KAYA, Faruk ve KORKUSUZ, Tolga (2015), “Ağrı İlinin İdari Coğrafya Analizi”, **Coğrafya’ya Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. Hayati DOĞANAY** (Ed. Serhat Zaman, Oğün Coşkun), Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, ss.599-620.
- KODAY, Zeki (2023), “İdari Planlama”, **Coğrafi Planlama** (Ed. Mesut Doğan, Mustafa Köse, Fatih Ayhan), Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2. Baskı, ss.149-174.
- KODAY, Zeki ve EREN, Kübra (2016), “Türkiye’nin İdari Coğrafyası”, **Türkiye Beşerî ve Ekonomik Coğrafyası** (Ed. Serkan Doğanay, Mete Alım), Pegem Akademi Yayınları, Ankara, ss.97-109.
- MECEK, Mehmet (2020), “Bir Mülki (Taşra) İdare Birimi Olarak Türkiye’de İl Yönetimleri ve Hukuki - Örgütsel Yapıları”, **Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi (JEBPIR)**, S.6(2), ss.296-325.
- MECEK, Mehmet ve ATMACA, Yıldız, (2020), “Yerel Yönetimlerin İdari Yapısına İlişkin Mevzuat Analizi”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, S.19(76), ss.2068-2087.
- MECEK, Mehmet ve KOCAKULA YILDIRIM, Özge (2020), “Yönetim - İdare Kavramlarının Yapısal - İşlevsel Analizi ve Kavramsal Açısından Tanımlanması”, **Journal of Social and Humanities Sciences Research**, S.7(54), ss.1411-1425.

- ONLINE ETYMOLOGY DICTIONARY (2024), “Administration”, **Online Etymology Dictionary**, <https://www.etymonline.com/search?q=administration> (Erişim Tarihi: 20.09.2024).
- ÖZÇAĞLAR, Ali (2005), “Türkiye’de Mülki İdare Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, S.3(1), ss.1-25.
- ÖZÇAĞLAR, Ali (2015), **Yönetmelik Coğrafya**, Nika Yayınevi, Ankara.
- ÖZÇAĞLAR, Ali (2016), “Büyükşehir Belediyeli İllerde Kır ve Kent Nüfusunun Tespiti Mümkün Mü?”, **TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ankara Üniversitesi Yayını, Ankara, ss.271-291.
- ÖZÇAĞLAR, Ali ve GÖKMEN, Özgür (2021), “Balıkesir İlinin İdari Coğrafyası ve Kır/Kent Nüfusunun Tespiti”, **Journal of Humanities and Tourism Research**, S.11(1), ss.12-32.
- ÖZÇAĞLAR, Ali ve KARABACAK, Kerime (2016), “Büyükşehir Belediyeli İllerle Birlikte Ortaya Çıkan Merkez İlçe ve İl Merkezi Sorunsalı”, **Memleket Siyaset Yönetim (MSY)**, S.11(25), ss.1-30.
- ÖZMEN, Alper (2012). “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Anayasalarda Merkezi Yönetim - Yerel Yönetim İlişkileri”, **International Journal of Social and Economic Sciences**, S.2(2), ss.171–175.
- PARLAK, Bekir (2002), “Osmanlı Devleti’nin Son Yüzyılında Taşra Yönetimine İlişkin Anayasal-Yasal Gelişmeler ve Cumhuriyet’e Yansımalar”, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, S.3(11), ss.37-50.
- SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK ENDEKSİ - SEGE (2022), “İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması: SEGE-2022”, **T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/sege/ilce-sege-raporlari> (Erişim Tarihi: 20.09.2024).
- SÖNMEZ, Muammer (2014), “Mülki İdare Sistemini Etkileyen Faktörler”, **Türk İdare Dergisi**, S.479, ss.243-278.
- ŞAHİN, İlhan (2006), “Nahiye”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayını, İstanbul, Cilt 32, ss.306-308.
- ŞENOL, Eren (2019), “Büyükşehir Statüsündeki İllerde Kırsal Nüfusun Tespiti: Ordu İli Örneği”, **Türk Coğrafya Dergisi**, S.72, ss.53-63.
- T.C. ANAYASA MAHKEMESİ (2024), “Mevzuat: Önceki Anayasalar”, **T.C. Anayasa Mahkemesi Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/> (Erişim Tarihi: 20.09.2024).
- T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI MEVZUAT BİLGİ SİSTEMİ (2024), “Mevzuat Bilgi Sistemi”, **T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.mevzuat.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 20.09.2024).
- T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI (2024a), “Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri”, **T.C. İçişleri Bakanlığı Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx> (Erişim Tarihi: 20.09.2024).
- T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI (2024b), “İl ve İlçe Kuruluş Tarihleri”, **T.C. İçişleri Bakanlığı Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.icisleri.gov.tr/illeridaresi/il-ve-ilce-kurulus-tarihleri> (Erişim Tarihi: 20.09.2024).
- TEKİN, Ömer Faruk (2018), “Türkiye’de Büyükşehir Yönetimi ve 6360 sayılı Yasanın Getirdiği Değişim: Konya Örneği”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.(55), ss.84-105.
- TUNCER, Seral (2016), “II. Meşrutiyet Döneminde Bir İdari Reform: 1913 İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkatı”, **II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri** (Ed. Fethi Gedikli), On iki Levha Yayıncılık, İstanbul, Cilt 1, ss.573-599.
- TÜRKAN, Okan (2021), “Kentsel ve Kırsal Nüfus Tespiti Sorunu: Adana ve Osmaniye İli Örneği”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, S.19(2), ss.368-404.

TÜRKİYE İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ - TÜİK (2024), “*Nüfus ve Demografi İstatistikleri*”, **TÜİK Kurumsal Web Sitesi**, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> (Erişim Tarihi: 20.09.2024).

YAMAN KOCADAĞLI, Aylin (2024), “*Türkiye’nin İdarî Coğrafyası*”, **Türkiye’de Beşeri Coğrafya** (Ed. İsmet Akova), İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, ss.25-52.

ZENGİN, Ozan (2014), “*Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü: Son On Yılın Değerlendirmesi*”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.2, ss.91-116.

1921 **Türkiye Anayasası - Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu** (07.02.1921 tarih ve 85 numaralı kanun – Düstur, Üçüncü Tertip, Cilt 1, ss.196-199).

1924 **T.C. Anayasası - Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu** (20.04.1924 tarih ve 491 numaralı kanun – Düstur, Üçüncü Tertip, Cilt 5, ss.576).

4695 **Teşkilat-ı Esasiye Kanununun Sadelerleştirilmesi Hakkında Kanun** (15.01.1945 tarih ve 5905 sayılı Resmi Gazete).

1982 **T.C. Anayasası** (09.10.1982 tarih ve 17863 sayılı Resmî Gazete).

5442 sayılı **İl İdaresi Kanunu** (18.06.1949 tarih ve 7236 sayılı Resmî Gazete).

5747 sayılı **Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun** (06.03.2008 tarih ve 26824 sayılı Resmî Gazete).

6360 sayılı **On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun** (06.12.2012 tarih ve 28489 sayılı Resmî Gazete).

6552 sayılı **İş Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması ile Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun** (11.09. 2024 tarih ve 29116 sayılı Resmî Gazete).

Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği (15.04.2021 tarih ve 31455 sayılı Resmî Gazete).

<https://www.ahaber.com.tr/gundem/2024/02/27/iste-il-olmasi-beklenen-24-ilce-tuik-verilerine-gore-il-olmayan-en-yakin-ilceler> (Erişim Tarihi: 03.06.2025).

<https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/1728> (Erişim Tarihi: 03.06.2025).

